

28. Чабаненко В. А. Особливості відмінювання іменників у степових говірках долини р. Кінської / В. А. Чабаненко // Укр. лінгвіст. географія. – К. : Наук. думка, 1966. – С. 95–102.
29. Шило Г. Ф. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра / Гаврило Федорович Шило. – Л., 1957. – 254 с.
30. Юносова В. О. Варіантність відмінкових закінчень іменників у сучасній українській літературній мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / В. О. Юносова. – К., 1998. – 20 с.

Статтю подано до редколегії
10.11.2011 р.

УДК 821.161.2“19”:811.161.2

І. Я. Капанайко – аспірант Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка

Іван Франко про роль української мови у збереженні нації (на шпальтах польської періодики)

*Роботу виконано на кафедрі мови ДДПУ
ім. І. Франка*

У статті розкрито роль лінгвістичних положень І. Франка у збереженні нації. На матеріалі газетних статей і заміток, перекладених на українську мову, проаналізовано тогочасні мовні проблеми в житті українців та показано чітку позицію публіциста щодо функціонування мови. Визначено перспективи тверджень письменника для розвитку сучасного мовознавства.

Ключові слова: періодика, культура, інтелігенція, рівноправність, мовна ситуація, фонетичний правопис, етимологічний правопис.

Капанайко І. Я. Иван Франко о роли украинского языка в сохранении нации (на страницах польской периодики). В статье раскрыта роль лингвистических положений И. Франко в сохранении нации. На материале газетных статей и заметок, переведенных на украинский язык, проанализированы тогдашние языковые проблемы в жизни украинцев и показана четкая позиция публициста относительно функционирования языка. Определены перспективы утверждений писателя для развития современного языкознания.

Ключевые слова: периодика, культура, интеллигенция, равноправие, языковая ситуация, фонетическое правописание, этимологическое правописание.

Kapanayko I. Ya. Ivan Franko about the Role of Ukrainian Language in Preserving the Nation on the Pages of Polish Periodicals. In this article the role of I. Franko's linguistic positions in saving nation is exposed. On materials of the newspaper articles and notes, translated into Ukrainian, of that time linguistic problems are analyzed in life of Ukrainians and clear position of publicist is shown in relation to the language's functions. Prospects of writer's claims for development of modern linguistics are determined.

Key words: periodicals, culture, intelligentsia, equality of rights, linguistic situation, phonetics, etymology.

Постановка наукової проблеми та її значення. Діяльність І. Франка в польській пресі припала на винятково складний період історії української літературної мови в Галичині, тому з цією тематикою тісно пов'язана публіцистика письменника.

Публікації І. Франка на шпальтах польськомовних часописів – невід'ємний сегмент його публіцистичної спадщини, однак малодосліджений. Щоправда, є дослідники творчості письменника (М. Мороз [3], М. Нечиталюк [4], М. Косів [2]), які звернули увагу на його польськомовну спадщину. У монографії Г. Вервеса [1], який вивчав діяльність письменника у польських журналах, активний контакт із “Крајем” проаналізовано досить маргінально. У літературі з цього питання немає комплексного визначення мотивів у формуванні партнерських відносин І. Франка з консервативним тижневиком, ідеологічні орієнтації якого значно відрізнялися від поглядів письменника, що суперечило фундаментальним засадам автора. Зрештою, зроблено загальний огляд питання співпраці І. Франка з польськомовною пресою. О. Сербенська [5] у своєму дослідженні розкрила феномен

письменника в журналістиці та з'ясувала цінність його праці в польській періодиці, відзначила майстерне вміння І. Франка ознайомлювати європейську суспільність з наболілими проблемами суспільно-політичного життя Галичини. Зрозуміло, що публікації письменника в багатьох закордонних виданнях були мостами інтернаціонального і культурного єднання, засобом входження української літератури, художньої критики в систему світового літературного процесу, а матеріали мовознавчої тематики, звісно ж, відіграють у ньому безпосередню роль. Однак зазначені вище дослідники не звернули уваги на цей яскравий момент у публіцистичній спадщині І. Франка. Тому така плідна праця журналіста на ниві мовознавства вимагає ретельного аналізу, особливо якщо ця тема попередньо не була належно висвітлена.

Основне завдання полягає у з'ясуванні принципів утвердження української літературної мови крізь Франкове осмислення на шпальтах польськомовних видань. Тому мета розвідки – зробити загальний огляд проблеми розвитку української мови на матеріалі публікацій та визначити їх роль у збереженні єдності українського народу. Об'єктом дослідження є статті та короткі замітки І. Франка з мовознавчої тематики, перекладені на українську мову.

Методологічне значення полягає у спробі розширити уявлення про публіцистичну діяльність письменника в галузі лінгвістики.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У другій половині XIX ст. політичні прагнення двох провідних партій: москвофілів і народовців, єднали різні погляди на українську писемну мову. У вживаному москвофілами “язичію” використано етимологічний правопис, опертий на застарілі, вже зниклі історичні форми. Натомість народовці хоч і застосовували принципово фонетичний правопис, однак базували свою мову на вузькій галицькій діалектній основі. Боротьба проти реформи єдності літературної мови та спрощення правопису в Галичині була “партійною боротьбою”, на думку І. Франка.

Працюючи над виробленням правопису, письменник усвідомлював небезпеку розірвання єдності з мовою, яку вживали на Наддніпрянській Україні, з приводу звуження мовного матеріалу в Галичині до західноукраїнського. І. Франко чудово розумів: аби зберегти національну єдність розділеного народу, передусім потрібно задля цілості українських земель створити не лише один алфавіт, але й одну літературну мову, основу якої заклали письменники Наддніпрянської України.

Обговорення цих питань Каменяр порушив у польській періодиці, адресуючи їх загальнопольського суспільства, які, напевно, поверхнево орієнтувалося в проблемах упорядкування української мови.

З огляду на важливе значення, яке мав фонетичний правопис для подальшого розвитку української мови і культури, у мовних справах Галичини в середині вісімдесятих років на перший план поставлено остаточне його впровадження. Фонетичний правопис з'явився одночасно з новою українською літературою, впливаючи на неї, витіснив тодішній етимологічний правопис як застарілий і невідповідний українській мові, основаній на народній мові. Унормування мовних розбіжностей вимагали різні сфери суспільного життя, але найбільше, безумовно, шкільництво. Як пояснював І. Франко на сторінках газети “Ruch”, що все ж міністр освіти у 1887 р. звернув увагу шкільних рад (галицьких і буковинських) на остаточне “впорядкування пануючого правописного хаосу через запровадження єдиного фонетичного правопису” [11, 222]. Однак москвофіли категорично виступили проти такої заяви і більшістю голосів підтримали дотеперішній процес у шкільних підручниках. Звернення міністра доводило безглуздість ситуації, в яку вже втручалася влада, тому що самі українці не могли або й не хотіли вирішити цей мовний спір.

Згодом справу реформи правопису української мови порушено заново, про що довідуємося із публікацій І. Франка, надрукованих у часописі “Kraj”. Викликані такі “атаки” з боку москвофілів. Цього разу вони мали особистий характер і спрямовані проти професора Чернівецького університету С. Смаль-Стоцького – автора проекту впровадження фонетичного правопису в шкільні книги. Статті, надруковані в органі москвофілів – “Червоная Русь”, розкривали загальні методи боротьби того політичного угруповання, яке, використовуючи пресу, створювало широке суспільне і культурне гальмування та непорозуміння. “Війна з особами, а не з їх думками та поглядами, вигрібання особистих вад і недоліків [...] – оце зброя цього органу, це отруєні стріли...” [6, 8] – писав письменник, характеризуючи перешкоди до розвитку української мови, утворені через подільність власного суспільства й у культурному процесі, й у вирішенні правописного питання загалом.

І. Франко на шпальтах газети “Край” показав причини впровадження фонетичного правопису в школах, адже він “крім великого полегшення навчання руської мови в школі є вже тепер правописом науки, особливо лінгвістики та етнографії, бо дозволяє якнайвірніше передавати всі фонетичні зміни й особливості поодиноких руських наріч” [6, 8]. На його думку, такий процес збереже українську мову на всій території України, маючи на увазі передусім відродження нації.

До виступів галицьких діячів долучилося Товариство ім. Шевченка, яке 25 грудня 1891 р. подало у Міністерство освіти у Відні заяву, домагаючись запровадження фонетичного правопису. Міністерство звернулося за порадою до шкільної ради, яка після того розіслала до всіх вчителів середніх шкіл і вчительських семінарій анкету з питанням “чи теперішній руський правопис, який вживається у школах, вважають відповідним, чи також визнають його зміну у напрямку фонетичного...” [9, 2]. І тільки 21 вчитель висловився проти реформи, а 63 підтримали її доцільність, так професори української мови та літератури – О. Огоновський і С. Смаль-Стоцький розпочали формувати засади фонетичного правопису, що й стало основою для його ухвалення на зібранні шкільної ради 25 травня 1892 р., а це й означало остаточну єдність української мови.

У такий спосіб покладено край багатолітній правописній війні в Галичині. Однак москвофіли не могли змиритися зі своєю поразкою, тому “Галицькая Русь”, як писав І. Франко в газеті “Kujer Lwowski”, “в антифонетичному формулярі радить інституціям руських товариств, супротивним правописній реформі, відрядити депутатство прямо до цесаря та просити його про інтервенцію (втручання – І. К.) у цю справу” [9, 3]. Після ухвалення та реалізації реформи всі діяння проти неї не змогли б змінити подальший нормальний розвиток мови.

У вирі тогочасних подій боротьба за функціонування рідної мови в освіті, власне українську школу, була не тільки суперечкою за визначення ролі українців у Галичині, але й визначення свого національного значення.

Реалізація другої функції української мови як мови офіційної мала певні перешкоди. У Галичині через урядові акти (стаття XIX від 21 грудня 1867 р. та договору від 1890 р. (“нова ера”) вона не отримала офіційного визнання. Це змушувало різні інституції та товариства задля вирішення тієї справи звертатися до відповідних інстанцій. У 1892 р. українське політичне товариство – Народна Рада – “вислало ґрунтовний меморіал до міністерства внутрішніх справ, домагаючись через конституцію рівноправності української мови з польською в урядах та судах” [10, 1]. Загальні положення запропоновано у дванадцяти пунктах, але тут знаходимо і цілком очевидні зауваги, такі як, наприклад, офіційні написи в повітах і на внутрішніх канцеляріях повинні бути українською, а не тільки польською мовою; протокольні свідчення сторін, свідків та експертів мають бути складені тією мовою, якою вони свідчили і т. д. Потреба звернень щодо утвердження цих прав була найкращим доказом нехтування постанов конституції місцевою галицькою владою, яка в такому випадку підтримувала уряд.

Третє завдання мови, яке вона мала виконати в літературі, відобразилося в польській публіцистиці І. Франка, у статтях, присвячених не лише літературним творам, але й українській пресі. І книги, і часописи відігравали важливу роль у мові: поширювали знання літературної мови та вчили користуватися нею поза щоденними справами та в багатьох інших ситуаціях, де вже функціонували готові і відомі польські терміни, а рідні потрібно було ще тільки створювати і популяризувати.

Зміни в тому напрямі – це результат звернень до книг та української періодики, завдяки яким дедалі частіше галичанин міг доповнити мовні знання термінами і зворотами, відсутніми у загальноновживаній мові. Такий факт розкриває велике значення української преси у розвитку мови. Тому І. Франко завжди оцінював часописи і з мовного погляду, роблячи висновки, що мова формує їх зміст та ідейне значення. Як приклад письменник подає статтю в газеті “Край” “Upadek trzech pism rusińskich” [7].

У зазначеній вище публікації І. Франко аналізує програму та оцінює принципи двох часописів: москвофільського “Слова”, який виходив протягом 1861–1887 рр. і “Миру” – органу народовців, що функціонував лише два роки (1885–1887 рр.).

Висновки. Отже, І. Франко залишив порівняно невелику кількість газетних статей і заміток на шпальтах польськомовної періодики, присвячених проблемі розвитку та збереження української мови. Однак його чіткі позиції в трактуванні багатьох положень, що стосуються цього важливого для

життя українського народу питання, мають велике значення й у сучасному національно-культурному процесі.

Список використаної літератури

1. Вервес Г. Іван Франко і питання польсько-українських літературно-громадських взаємин 70–90-х рр. XIX ст. / Г. Вервес. – К., 1959. – 366 с.
2. Косів М. Співробітництво І. Франка в газеті “Kurjer Lwowski” / М. Косів // Збірник робіт аспірантів ЛДУ. – Л., 1963. – С. 89–98.
3. Мороз М. До питання атрибуції творів І. Франка в газеті “Kurjer Lwowski” / М. Мороз // Питання текстології. Іван Франко. – К. : Наук. думка, 1983. – С. 188–216.
4. Нечиталюк М. Проблеми вивчення Франкової публіцистики / М. Нечиталюк // Укр. літературознав. – Л., 1975. – Вип. 23. – С. 7–13.
5. Сербенська О. Журналістська творчість у концепції І. Франка / О. Сербенська // Укр. літературознав. – Л., 1989. – Вип. 52. – С. 75–80.
6. Lwów. List “Kraju”. [Stosunki między narodowcami a moskalofilamy. Pisownia fonetyczna] // Kraj. – 1887. – № 16, 17 (29). IV – S. 8.
7. Upadek trzech pism rusińskich // Kraj. – 1887. – № 39, 25. IX (7. X) – S. 7.
8. Nowy Hałyczanyn // Kurjer Lwowski. – 1889. – № 15, 15. I – S. 5
9. Sprawa pisowni ruskiej // Kurjer Lwowski. – 1892 – № 152, 1. VI – S. 2–3.
10. Język ruski w urzędach i sądach // Kurjer Lwowski. – 1892. – № 218, 6. V. – S. 1
11. Kto czytał ostatnimi dniami pisma ruskie... // Ruch. – 1887 – № 7, 1. IV – S. 222–223.

Статтю подано до редколегії
11.11.2011 р.

УДК 811. 111

К. С. Кисіль – магістр, викладач кафедри гуманітарно-соціальних дисциплін Рівненського інституту відкритого міжнародного університету розвитку людини “Україна”

Специфіка вербалізації гастрономічних назв із семантикою “випічка” в англійській мові

Роботу виконано на кафедрі гуманітарно-соціальних дисциплін РІ ВМУРоЛ “Україна”

У статті розглянуто різноманітність національно-специфічних гастрономічних назв англійської кулінарії, які входять до концептосфери “випічка”. Проаналізовано особливості номінації такої лексики.

Ключові слова: гастроном, їжа, випічка, семантика.

Кисель К. С. Специфика вербализации гастрономических названий с семантикой “выпечка” в английском языке. В статье представлено разнообразие национально-специфических гастрономических названий английской кулинарии, которые есть частью концептосферы “выпечка”. Проанализированно особенности номинации такой лексики.

Ключевые слова: гастроном, еда, выпечка, семантика.

Kysil K. S. Specific of Verbalization of the Gastronomic Names with Semantics “Baking” in English. The article deals with the semantic interpretation of nominative signs which are incorporated by linguistic field of concept “baking”. Nominative peculiarities are analyzed.

Key words: gastronom, meal, baking, semantics.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується підвищеним зацікавленням до вивчення різних типів споживацького дискурсу, серед яких усе більше науковців обирають як об’єкт аналізу гастрономічний дискурс (Н. Головницька, С. Захаров, А. Земскова, О. Комарова, К. Мізін, С. Руденко, Є. Юріна). Концепт “їжа” (Food) належить до